

УДК 502.474

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2020.04.049>**П. Г. Шищенко, О. П. Гавриленко, Є. Ю. Циганок**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ В УМОВАХ МЕГАПОЛІСУ: ДИГРЕСІЯ ТА ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ОКРЕМИХ ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ КИЄВА)

Метою дослідження є виявлення головних причин дигресії охоронюваних екосистем у межах територій природно-заповідного фонду (ПЗФ) міста Київ та обґрунтування заходів щодо відновлення їх заповідного статусу. За допомогою аналізу наявних картографічних матеріалів і нормативних документів, з використанням програмного забезпечення QGIS розраховано ступінь заповідності територій адміністративних районів міста, визначено вразливість ландшафтів Голосіївського лісу і Урочища «Лиса гора» до урбаністичних впливів та побудовано спеціальні картосхеми. В результаті проведених досліджень обґрунтовано неефективність подальшого розширення площі міських заповідних територій без одночасної зміни системи управління ними та належного виконання вимог законодавства. Для вдосконалення управління установами ПЗФ пропонується змінити функціональну процедуру їх зонування та провести зонування на ландшафтній основі. Створення буферних зон навколо міських природоохоронних територій, що захищатимуть їх від несприятливого впливу міської інфраструктури, може запобігти хаотичному розвитку та подальшій деградації екосистем. Новизна дослідження полягає у виявленні причин дигресії природоохоронних територій Києва та обґрунтуванні заходів щодо їх подолання, для чого визначено просторовий розподіл установ ПЗФ та проаналізовано їхню структурно-функціональну організацію.

Ключові слова: природно-заповідний фонд; ступінь заповідності; вразливість до впливу; функціональне зонування; урбаністичне середовище; дигресія екосистем; місто Київ.

P. H. Shyshchenko, O. P. Havrylenko, Ye. Yu. Tsyhanok

Taras Shevchenko National University of Kyiv

PROTECTED AREAS UNDER THE CONDITIONS OF MEGAPOLIS: DIGRESSION AND RECOVERY WAYS (ON THE EXAMPLE OF KYIV)

The purpose of the study is to identify the main causes of the protected ecosystems digression within the nature reserve fund (NRF) territories of Kyiv city and to substantiate measures to restore their conservation status. Through the analysis of mapping materials and regulations, using the QGIS software the map of the NRF objects distribution in Kyiv has been constructed. The area of these sites is also calculated and the degree of preservation in each administrative district of the city is determined. Each year, the Kyiv City Council declaratively extends the NRF area, but most of urban protected areas (UPA) do not accomplish their tasks and gradually lose the natural value previously created to preserve them. Due to the lack of funding and mismanagement, new ecological conflicts are emerging within these institutions and, as a result, degrading natural ecosystems. For example, the only urban National Natural Park (NNP) in Ukraine “Holosiyivskiy” since its inception in 1994 still has no official boundaries. Holosiyivskiy forest, the central part of the NNP, surrounded by residential buildings and highways from all sides, has the smallest area of reserved zone among the other Park massifs. Another illustrative example is the Lysa Hora Regional Landscape Park (RLP), where residential development comes close to its area. The RLP protected regime is disrupted along its existence and is only a declaration. Therefore, erosion processes are activated, red-book species die, nature use conflicts are widespread, ecosystem values are degraded. The study justifies the inefficiency of the NRF area further formal expansion in the Kyiv city. UPA activities largely do not meet the functions and criteria set by law. To improve the management of NRF institutions, it is proposed to change their functional zoning procedure and to transfer zoning on a landscape basis. In order to reduce the risk of illegal development near the UPA boundaries, it is necessary to develop land management projects for NRF institutions, to define their boundaries and to strengthen control over the implementation of Ukrainian environmental legislation. Creating buffer zones around the UPA protecting them from the adverse effects of urban infrastructure can prevent the chaotic development and further degradation of the ecosystems. The scientific novelty of the study is in identifying the causes of the digression of Kyiv’s protected areas and substantiating measures to overcome them. The spatial distribution of NRF institutions was determined and their structural and functional organization analyzed in order to achieve the purpose of the study.

Keywords: Nature Reserve Fund; preservation degree; vulnerability to the impact; functional zoning; urban environment; digression of ecosystems; Kyiv city.

© П. Г. Шищенко, О. П. Гавриленко, Є. Ю. Циганок, 2020

ISSN 1561-4980. Укр. геогр. журн. 2020, 4(112)

Актуальність теми дослідження

Не зважаючи на те, що міста займають всього 2% земної поверхні, на них припадає більше половини населення світу та приблизно три чверті споживання природних ресурсів і викидів вуглекислого газу [1].

Прискорена урбанізація безпосередньо впливає на всі компоненти міської природи, а опосередкований негативний вплив відчувається далеко за межами міст. До недавнього часу основну увагу світового природоохоронного співтовариства було зосереджено на сприянні розвитку охоронюваних територій, віддалених від людських поселень. Нині ситуація змінилася, адже, за прогнозами, до 2050 р. в містах проживатиме понад дві третини населення світу.

Зважаючи на посилення негативного впливу зростаючої урбанізації на природні території в межах міст, Міжнародний союз охорони природи (МСОП) у 2005 р. сформував групу фахівців (Urban Specialist Group), що спеціалізується на управлінні міськими охоронюваними територіями [2]. Для розв'язання екологічних проблем міст та поліпшення здоров'я населення, позбавленого доступу до міських зелених зон, 2018 р. МСОП ініціював створення Альянсу міської природи (IUCN Urban Nature Alliance). Альянс працює над розробленням уніфікованого індексу (City Nature Index), за допомогою якого визначатимуться обсяги міських природних ресурсів. Це забезпечить можливість містам порівнювати і відстежувати стан своєї зеленої інфраструктури та інших «активів природного капіталу» [3]. Однією з нових ініціатив є платформа CitiesWithNature, що має генерувати ідеї для подальших досліджень міської природи та інформування міської влади про підходи до інтегрування природних елементів у планувальну структуру міст. Наголошено, що всі міста, від великих до найменших, критично залежать від здорових екосистем всередині та навколо них, тому природа має бути повністю інтегрована в міський розвиток [4]. Наразі в містах зосереджено найбільші матеріальні блага та найвища політична влада, водночас міське населення дедалі менше контактує з природою.

Стан вивчення питання, основні праці

Значущість проблем природоохоронного змісту в межах або на межі великих центрів розселення невинно зростає у всьому світі. В світлі тривалої глобальної урбанізації та зростаючих темпів споживання ресурсів набуває популярності теорія

розвитку компактних міст. З метою управління компромісами між щільністю міської забудови і зеленими насадженнями застосовують концепції зеленої інфраструктури та екосистемних послуг. До ландшафтного планування включають інтегровані соціально-екологічні системи, які пов'язують зелену та «сіру» міські інфраструктури. Вдосконалення концепції зеленої інфраструктури в перспективі може стати передумовою включення у стратегічне планування компактних міст [5].

Впровадження зеленої інфраструктури (Urban Green Infrastructure) сприятиме підвищенню якості життя в ресурсоефективних, компактних і стійких до зміни клімату містах [6]. Стандартизованої методики створення міських природоохоронних територій (ПОТ) поки що не розроблено. Наразі практичні рекомендації щодо управління ними, які базуються на результатах фундаментального дослідження ПОТ в багатьох мегаполісах світу, запропоновано у праці [7]. Обґрунтовано важливу роль ПОТ в життєдіяльності міст, зокрема надання екосистемних послуг, пом'якшення наслідків зміни клімату, підтримання місцевої економіки доходами від туризму. Однак більшість методів, запропонованих для управління охоронюваними територіями в міських умовах, майже не відрізняються від тих, якими керуються в інших місцях.

Не зважаючи на твердження про недоречність створення в міському середовищі «класичних» національних парків II-ї категорії МСОП через суворий режим їх заповідної зони [8], в багатьох дослідженнях визнається хибною політика ізоляції ПОТ від решти урбанізованого простору. Наприклад, в столиці Фінляндії Гельсінкі функціонують 52 природні заповідники і 2 національні парки, тісно інтегровані в структуру міста. При цьому ПОТ вважаються інтегрованими в міську інфраструктуру, якщо їх зв'язки з міським середовищем численні й різноманітні [9]. У світі зростає визнання ролі ПОТ як продуцентів різноманітних екосистемних послуг, особливо важливих для громади міста [10]. Отже, можна констатувати, що сучасне вивчення питання зосереджено переважно на розвитку стійкої урбанізації за допомогою природоохоронних рішень, що має стимулювати економічне зростання, відновлення деградованих екосистем та розв'язання актуальних суспільних проблем.

В Україні взаємовплив урбанізованого простору та створених в його межах природоохоронних територій закріплено на законодавчому рівні.

Через невідповідність діяльності природно-заповідного фонду (ПЗФ) його реальним функціям, недотримання заповідного режиму та брак фінансування більшість міських мешканців сприймають охоронювані території здебільшого як зони відпочинку без будь-яких обмежень.

Мета цього дослідження – виявити головні причини дигресії заповідних територій міста Київ унаслідок неналежного управління та невідповідності діяльності ПЗФ вимогам чинного законодавства України; обґрунтувати недоцільність щорічного розширення площі ПЗФ без одночасного збільшення фінансування і контролю за його функціонуванням; встановити просторовий розподіл ПОТ в межах міста; обґрунтувати першочергові заходи щодо відновлення порушених екосистем та їх справжнього заповідного статусу.

Методи дослідження

В основу дослідження покладено загальні керівні принципи підтримання зеленої міської інфраструктури, аналітичний і картографічний методи. Для створення картосхеми природоохоронних територій міста Київ проаналізовано дані Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, екологічні паспорти адміністративних районів, рішення Київської міської ради про створення окремих ПОТ і додатки до них, численні картографічні матеріали. Визначення ступеня заповідності території кожного району міста потребувало точного обчислення площ усіх природно-заповідних об'єктів, наявних у кадастрі. В процесі упорядкування отриманих даних виявлено суттєві розбіжності, зокрема щодо територіальної прив'язки ПОТ, площ і навіть назв одних і тих самих територій і об'єктів ПЗФ в різних джерелах, а також відсутність в екологічних паспортах деяких районів Києва переліку цих установ тощо.

Ступінь заповідності кожного району м. Київ обчислено у відсотках шляхом співвідношення сумарної площі наявних там ПОТ та загальної площі районів. Картосхеми вразливості ландшафтів Голосіївського лісу та Урочища «Лиса гора» до впливів урбаністичного оточення побудовано за допомогою програмного забезпечення QGIS з використанням топографічного плану Голосіївського району масштабу 1:2000. В основу створених картосхем покладено результати попередніх досліджень в межах цих ПОТ [11, 12]. Вразливість ландшафтів згруповано за чотирма

градаціями: слабка, помірна, середня, сильна. Слід наголосити, що ділянки ландшафтів, визначених як сильно вразливі, мають бути враховані в процесі функціонального зонування ПОТ та включені до заповідних зон.

Виклад основного матеріалу дослідження

Виділення в містах територій з певним охоронним статусом зумовлено необхідністю збереження рідкісних видів рослин і тварин, їх природних оселищ у складі міських ландшафтів, а також відновлення фізичних сил і здоров'я мешканців. Не зважаючи на заповідний статус, закріплений законодавством України, виконанню основних природоохоронно-рекреаційних функцій територій ПЗФ у містах перешкоджає надмірний вплив урбанізації на екосистеми в їх межах.

Недостатня інформованість населення щодо статусу цих територій через невнесення їх меж у натуру є однією із причин дигресії цінних ландшафтів, збіднення біорізноманіття, активізації ерозійних процесів тощо. Спільними загрозами для всіх ПОТ в урбанізованому оточенні є розростання міст, засмічення, захоронення відходів, світлове і шумове забруднення, часті пожежі, забруднення повітря і води, інвазія чужорідних видів [7]. Відповідно до українського законодавства, для отримання заповідного статусу території повинні мати особливу екологічну цінність, що відображено у вимогах для кожної категорії ПЗФ. Однак, через невідповідність наданого статусу реальним функціям та нецільове використання ПОТ (наприклад, забудову чи засмічення периферійних ділянок) виникають численні конфлікти між різними землекористувачами.

Серед усіх міст України найбільшою кількістю ПОТ вирізняється столиця. Згідно даних Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, станом на 01.01.2019 р. в Києві створено 185 територій і об'єктів ПЗФ загальнодержавного та місцевого значення на площі 21,497 тис га¹. Під час офіційної прес-конференції «Природно-заповідний фонд міста Києва: зміни, виклики, перспектива розвитку» 24 квітня 2019 р. представник Київської міської ради озвучив інші дані: створено

¹Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду України станом на 01.01.2019 року (неопублікований звіт Міністерства екології та природних ресурсів України).

Таблиця 1

Ступінь заповідності адміністративних районів м. Київ

Район	Площа району, км ²	Площа ПЗФ, км ²	Ступінь заповідності, %	
Солом'янський	40,05	0,14	0,33	дуже низький
Дарницький	133,63	1,15	0,86	
Деснянський	148	2,67	1,81	
Подільський	34,04	1,81	5,33	низький
Дніпровський	67	4,40	6,58	
Шевченківський	26,6	2,58	9,70	
Печерський	19,55	3,21	16,42	середній
Оболонський	110,2	31,08	28,21	
Голосіївський	156,36	56,67	36,24	
Святошинський	110	55,45	50,41	дуже високий
м. Київ	845,43	159,18	18,83	

190 об'єктів ПЗФ загальнодержавного та місцевого значення на площі 20,1 тис га, що становить 23,97% від площі міста. До кінця 2019р. заплановано включити до складу ПЗФ міста дев'ять нових об'єктів та довести його площу до 27,5% від загальної території Києва². Нашим дослідженням встановлено, що загальна площа територій та об'єктів ПЗФ в м. Київ нині становить 159,18 км² (15,92 тис га), або 18,83% від площі міста. Діапазон значень цього показника виявився доволі широким – від 0,33% у Солом'янському до 50,41% у Святошинському районах (таблиця 1). При цьому просторовий розподіл ПОТ в різних районах міста дуже нерівномірний (рис. 1).

В результаті аналізу документів Київської міської ради за 2019 рік щодо оголошення нових територій ПЗФ встановлено, що з дев'яти запланованих об'єктів остаточні рішення прийнято лише стосовно п'ятиох. До того ж, чимало вже створених ПОТ стрімко втрачають свою екосистемну цінність, задля збереження якої їх створювали. Через брак фінансування та відсутність дієвих механізмів управління цими територіями, неминучими стають конфлікти з урбаністичним оточенням та, як наслідок, деградують природні екосистеми.

У межах Києва функціонують охоронювані території різних категорій ПЗФ. У цьому дослід-

женні їх стан та проблеми висвітлено на прикладі ПОТ двох категорій: єдиного в Україні міського національного природного парку (НПП) «Голосіївський» та регіонального ландшафтного парку місцевого значення «Лиса гора».

Голосіївський НПП (далі – Парк) розташований на території Голосіївського району міста та має загальну площу 10988,14 га³. Парк створено в 2007 р. з метою збереження, відтворення і раціонального використання особливо цінних природних комплексів та об'єктів північної частини Лісостепу, а також для поліпшення екологічного стану міста Київ. У 2014 р. територію Парку було розширено та змінено його межі. Однак ці межі в натурі досі так і не винесено. Серед кількох відокремлених масивів Парку найбільшого урбаністичного впливу зазнає його центральна частина – Голосіївський ліс, майже з усіх боків оточений житловими масивами і автомагістралями [11].

Згідно чинного законодавства, головними завданнями створення національних природних парків є збереження цінних природних й історико-культурних комплексів та сприяння організованій рекреаційній діяльності з дотриманням заповідного режиму⁴. Ефективність збереження цінних

² Офіційний портал Києва. Природно-заповідний фонд Києва поповниться 9 об'єктами. 2019. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/u_2019_rotsi_prirodnozapovidniy_fond_kiyeva_popovnitsya_9_novimi_obyektami/

³ Офіційний сайт НПП «Голосіївський». Територіальна структура. 2018. URL: <http://nppg.gov.ua/uk/ter-structure>

⁴ Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII (ред. від 21.11.2019). Ст. 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

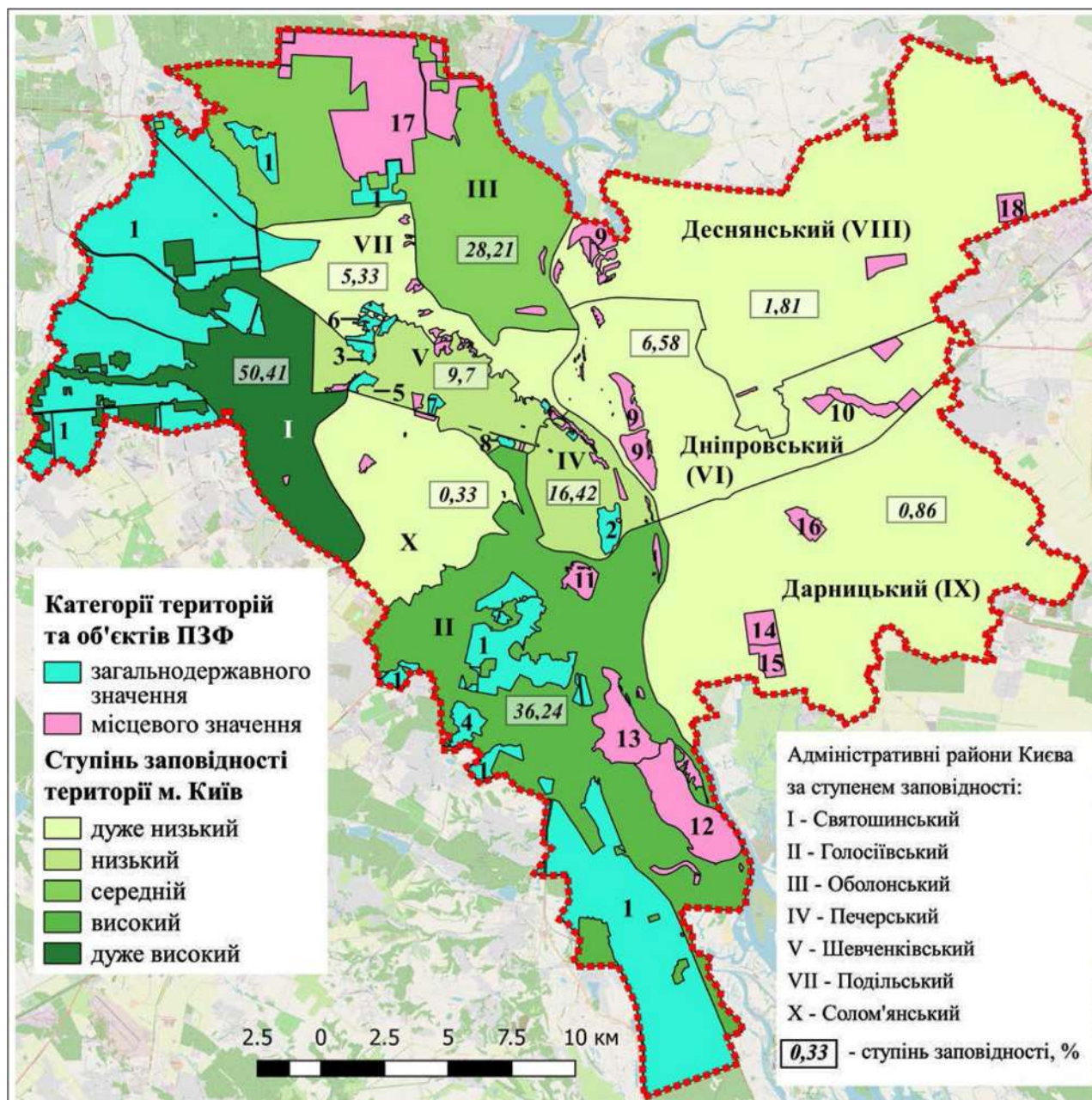

Рис. 1. Природно-заповідний фонд та ступінь заповідності міста Київ

Найбільші території ПЗФ м. Київ: 1 – НПП «Голосіївський»; 2 – Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України; 3 – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Сирецький гай»; 4 – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Феофанія»; 5 – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Парк Нивки» (східна частина); 6 – Сирецький дендропарк; 7 – Київський зоопарк; 8 – ботанічний сад імені академіка О.В. Фоміна; 9 – РЛП «Дніпровські острови»; 10 – ландшафтний заказник «Пляхова»; 11 – РЛП «Урочище Лиса гора»; 12 – загальнозоологічний заказник «Острови Козачий та Ольгин»; 13 – ландшафтний заказник «Жуків острів»; 14 – ландшафтний заказник «Осокорківські луки»; 15 – ландшафтний заказник «Озеро Тягле»; 16 – РЛП «Партизанська Слава»; 17 – лісовий заказник «Межигірсько-Пуща-Водицький»; 18 – лісовий заказник «Березовий гай»

природних комплексів значною мірою залежить від обгрунтованої диференціації території Парку на функціональні зони.

Згідно з Положенням про проект організації території національного природного парку, охо-

рони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів, затвердженим Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 21.08.2014 № 273, процедура функціонального зонування передба-

чає виділення в межах НПП заповідної зони, двох рекреаційних і господарської зон. Обґрунтоване зонування спрямоване на зменшення конфліктів природокористування, що регулярно виникають між ПОТ та її урбанізованим оточенням. Поточне функціональне зонування Голосіївського лісу, як і всього Парку, виконано без урахування сучасної ландшафтної структури його території. Не зважаючи на потужний антропогенний тиск з боку прилеглих житлових масивів, саме Голосіївський ліс має найменшу площу заповідної зони серед усіх інших масивів Парку (рис. 2).

Лісові ландшафтні комплекси, майже не змінені діяльністю людини, де зростають червонокнижні види рослин та трапляються рідкісні види тварин, є найбільш чутливими до будь-яких впливів і тому належать до сильно вразливих. Як видно з рисунка, ділянки цих ландшафтів у поточному зонуванні Голосіївського лісу не входять до заповідної зони. Середньо вразливими є ландшафти, близькі до природних, що мають високу естетичну, культурно-історичну і рекреаційну цінність. Помірно вразливі ландшафти, через розвинуту рекреаційну інфраструктуру, є власне природно-антропогенними, де рідкісні види флори і фауни майже відсутні. Найвищою вразливістю вирізняються ділянки, які зазвичай відводять під господарську функціональну зону, тому вони найбільше перетворені антропогенною діяльністю. Урахування вразливості ландшафтів для розроблення схем функціонального зонування ПОТ потребує подальших досліджень.

Отже, якщо вразливість ландшафтів та їхню структурно-функціональну організацію взяти за основу оновлення функціонального зонування, площі й конфігурація функціональних зон значно відрізнятимуться від існуючих. Це сприятиме ефективнішому виконанню Парком пріоритетної функції збереження цінних природних комплексів та об'єктів. Функціональне зонування Парку є однією з основних стадій розроблення Проекту організації його території. Важливим позитивним кроком на шляху вдосконалення процедури функціонального зонування наразі є внесення в нову редакцію Проекту організації території НПП «Голосіївський» положення щодо виявлення й територіальної локалізації найцінніших ландшафтів як одного з критеріїв виділення функціональних зон (Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 28.08.2019 року № 308).

Відповідно до нової редакції Положення про

національний природний парк «Голосіївський»⁵, межі земельних ділянок, наданих Парку в користування, встановлюються в натурі та закріплюються межовими знаками. Невиконання цього Положення, відсутність проекту землеустрою Парку, а також недосконалість природо-правово-охоронної системи України спричинюють ризики нової забудови та втрати частини ПОТ. З огляду на близькість щільної забудови, важливим важелем ефективного управління міськими національними парками є ідентифікація та контроль їх периметрів [13]. Хоча українським законодавством наявність буферної зони в НПП не передбачено, в разі необхідності на прилеглих територіях можуть установлюватися охоронні зони, в яких не допускається будівництво та господарська діяльність, що може призвести до негативного впливу на об'єкти ПЗФ⁶. Офіційне виділення навколо Голосіївського лісу таких охоронних зон може стати ефективним запобіжником подальшої дигресії лісових екосистем.

Урочище «Лиса гора» (далі – Урочище), якому в 1994 р. надано статус регіонального ландшафтного парку (РЛП) місцевого значення площею 137,1 га, розташоване в Голосіївському районі міста і є фрагментом корінної рослинності Київського лесового плато. Урочище має особливу цінність як ділянка лучно-степового ландшафту на півночі українського лісостепу, де збереглися рослини, занесені до Червоної книги України. Унікальність Лисої гори полягає в поєднанні на відносно невеликій площі різних ландшафтних комплексів – широколистяно-лісових, лучно-степових, водно-болотних. З майже 400 наявних тут видів рослин, понад 300 є представниками природної флори [14]. Саме такі особливості визначають ступінь вразливості ландшафтів цієї ПОТ до урбаністичних впливів (рис. 3).

У 2003 р. основну частину території Урочища площею 119 га було передано в користування Національному історико-архітектурному музею «Київська фортеця», всі межі винесено в натурі. Решту території – 18,1 га схилів Лисої гори,

⁵ Про внесення змін до Положення про національний природний парк «Голосіївський»: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 24.11.2017 року № 438 https://menr.gov.ua/files/docs/nakazy/nakaz_438.pdf

⁶ «Про природно-заповідний фонд України»: Закон України у ред. від 21.11.2019. Ст. 39, 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

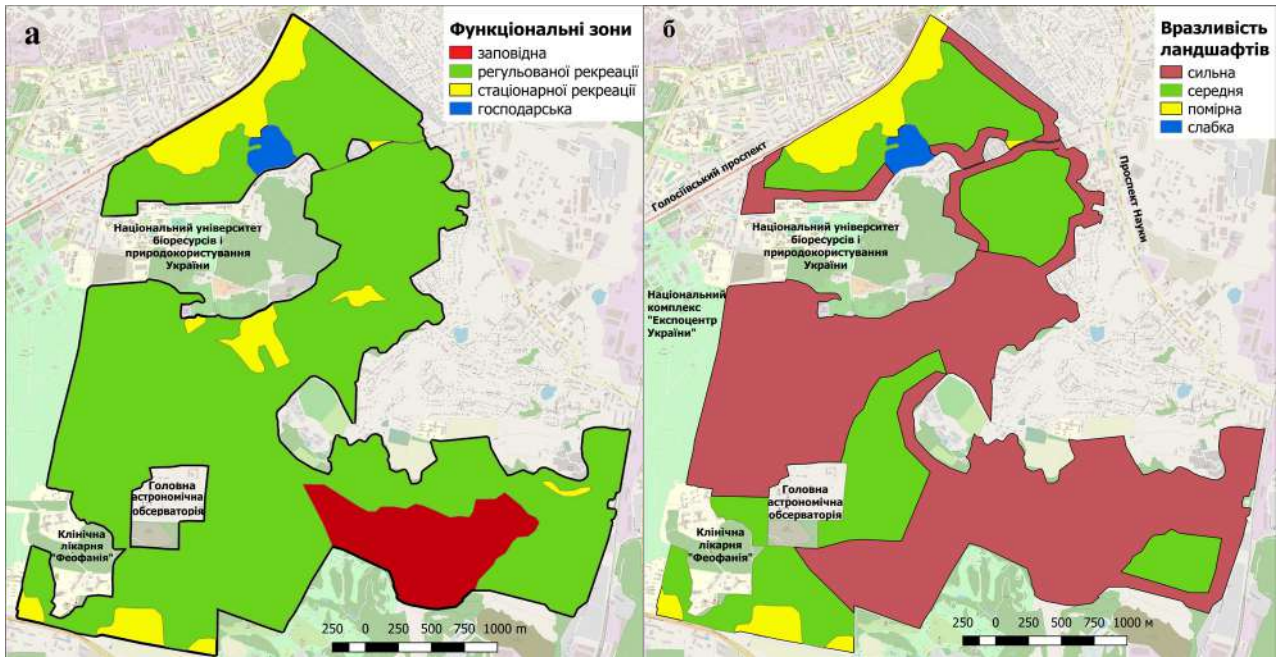

Рис. 2. Поточне функціональне зонування (а) та вразливість ландшафтів (б) Голосіївського лісу

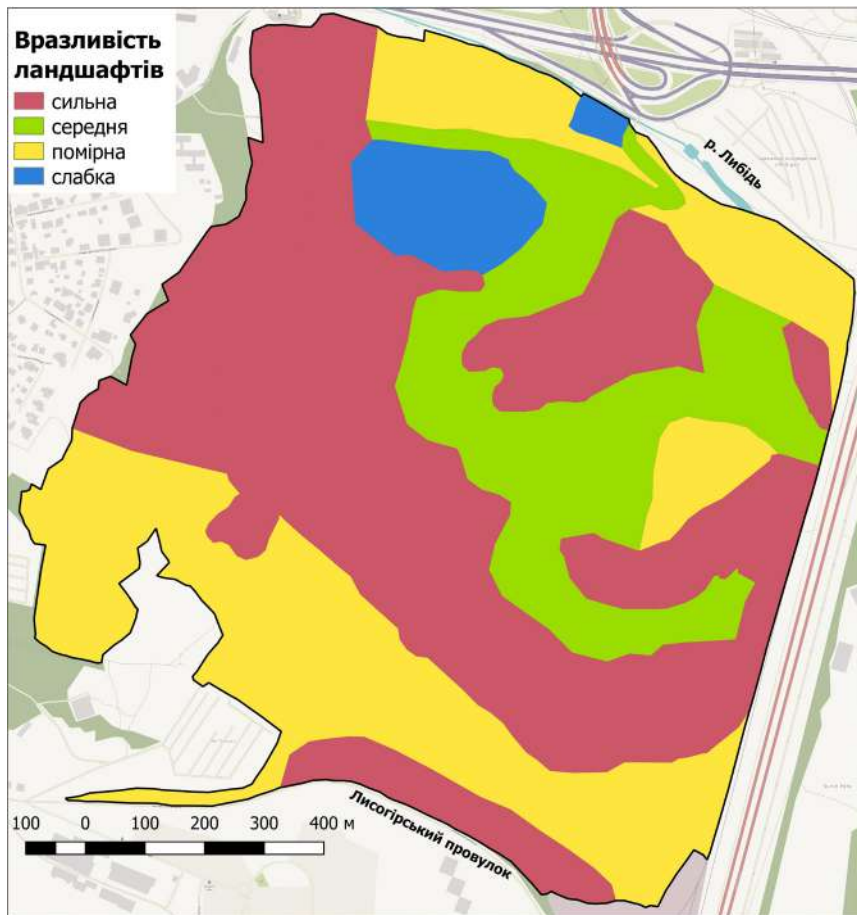

Рис. 3. Вразливість ландшафтів Урочища «Лиса гора» до урбаністичних впливів

вкритих грабовим лісом з реліктовими віковими дубами, позбавлено охоронного статусу. Певною гарантією збереження та охорони Урочища є наявність на його території залишків Лисогірського форту, зведеного в другій половині XIX ст. Однак через віддаленість споруди від офісу музею та мізерне фінансування природоохоронний статус Урочища наразі залишається декларативним.

Це підтверджується повсюдним поширенням конфліктів природокористування, внаслідок чого зникають рідкісні види лучно-степових угруповань [11]. Через випалювання чагарників на межі вимирання опинилася ковила волосиста (*Stipa capillata* L.), яка раніше була одним з домінантних видів лучних степів, а нині занесена до Червоної книги України. Рідкісними стали також цінні лікарські рослини, зокрема шавлія лучна (*Salvia pratensis* L.) і дібровна (*Salvia nemorosa* L.), гусяча цибуля червоняста (*Gagea erubescens* (Bess.) Schult. et Schult. fil.), гвоздика перетинчаста (*Dianthus membranaceus*), сон лучний (*Pulsatilla pratensis*) [14].

Крім випалювання чагарників і травостою, внаслідок чого зникають рідкісні та лікарські види рослин, основними конфліктами природокористування цієї ПОТ є засмічення гирла річки Либідь, нищення внаслідок рубок дерев місць гніздування охоронюваних видів птахів, нерегульована рекреація.

Відповідно до нової редакції Закону України «Про природно-заповідний фонд» (Ст. 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>), управління регіональними ландшафтними парками здійснюють їхні спеціальні адміністрації. Протягом чверті століття такий орган управління, який розробив би Проект організації території цього РЛП та обґрунтував її функціональне зонування, не створено.

Найбільш чутливими до будь-яких проявів урбаністичного впливу є майже незаймані лучно-степові ландшафтні комплекси, багаті на червонокнижні види рослин, тварин і грибів. Вони потребують особливого режиму охорони. До середньо і помірно вразливих ландшафтів належать близькі до природних ділянки з широколистянолісовою і лучно-степовою рослинністю, особливо чутливі до проникнення інвазійних видів. Слабко вразливими є найбільш перетворені природні комплекси, які мають переважно рекреаційне і культурно-історичне значення.

Висновки

Поточну ситуацію в розглянутих ПОТ можна екстраполювати на більшість територій ПЗФ, створених у межах м. Київ. Спільні проблеми, спричинені недотриманням охоронного режиму та законодавчих норм, призводять до небезпечних геоecологічних наслідків для всього міського середовища. ПОТ втрачають «буферну» функцію пом'якшення негативних впливів урбанізації на міських мешканців, які до того ж недоотримують важливі екосистемні послуги. Щорічне збільшення кількості територій і об'єктів ПЗФ без забезпечення належного управління та фінансування не сприяє ефективному виконанню природоохоронно-рекреаційних функцій міських ПОТ та не запобігає виникненню нових конфліктів природокористування у їхніх межах.

Неефективність подальшого декларативного розширення площі міських ПОТ підтверджується невідповідністю діяльності установ ПЗФ функціям, установленим чинним законодавством України. Встановлено, що діапазон коливання ступеня заповідності різних районів міста від 0,33% до 50,41% свідчить про дуже нерівномірний просторовий розподіл ПОТ у межах Києва.

Виконанню головних природоохоронно-рекреаційних функцій територій ПЗФ також перешкоджає надмірний вплив урбанізації на їхні екосистеми. Зокрема, межі Голосіївського лісу, частини єдиного в Україні міського НПП, з часу його створення так і не винесено в натуру. Ліс, з усіх боків оточений житловою забудовою та магістралями, має найменшу площу заповідної зони серед масивів Парку. Найсильніша дигресія притаманна ПОТ місцевого значення, зокрема в РЛП «Урочище Лиса гора».

Першочерговими кроками для відновлення заповідного статусу територій і об'єктів ПЗФ та належного виконання ними своїх функцій мають бути:

- 1) створення органів управління з повноваженнями згідно чинного законодавства;
- 2) оновлення схем функціонального зонування з урахуванням вразливості ландшафтів;
- 3) розроблення проектів землеустрою з наступним винесенням меж ПОТ в натуру;
- 4) встановлення на прилеглих територіях зон спеціальної охорони для запобігання подальшій деградації екосистем.